KARAMAZOV KARDEŞLER

FYODOR DOSTOYEVSKI

Çeviri:
Ender Gürol

I. CİLT

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1038
EDEBÎ ESERLER: 422

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

978-605-155-024-4(Tk)
ISBN 978-605-155-025-1

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 •34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi 32/4 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Şubat 2014

Birinci Kısım

Birinci Kitap

Bir Ailenin Hikâyesi

-I-

Fiyodor Pavloviç Karamazov

Sırası geldiğinde anlatacak olduğum, on üç yıl önceki o feci, giz dolu ölümünün hâlâ belleklerde bulunduğu, herkesçe tanınan, toprak sahibi Fiyodor Pavloviç Karamazov'un üçüncü oğluydu Aleksey Fiyodoroviç Karamazov. Şimdilik kendisine 'toprak sahibi' demekle yetinelim –ona 'toprak sahibi' derlerdi ya, aslında kendi toprağına ayak basmamıştır dense yeridir; tuhaf biriydi, bayağı idi, tiksinç bir adamdı, kötüydü, vurdumduymazın tekiydi. Çıkarı söz konusu olduğunda ne yapacağını iyi bilirdi; başkalarının işine burnunu sokmazdı. Çekirdekten yetişmişti; başlangıçta topu topu bir avuç toprağı vardı; hampacılığa bayılırdı, yaltaklanmada ustaydı; öldüğünde yüz bin ruble bırakmıştı ardında. Yörede ondan daha duygusuz, daha dengesiz birini bulamazdınız. Budala sanmayın sakın –bu tür hayaller dünyasında yaşayanlar çoğunlukla kurnaz ve zeki olurlar– sadece duygusuzdu, o kadar; hani şu bizim ulusa özgü vurdumduymazlardan.

İki kez evlenmişti, üç oğlu olmuştu, ilk karısından Dimitri, ikinci evliliğinden de İvan ile Aleksey dünyaya gelmişti. Fiyodor Pavloviç'in birinci eşi Adelaida İvanovna, tanınmış, oldukça da zengin, toprak sahibi, soylu Miyusov'lardandı. Güzel olması bir yana, hatırı sayılır çeyizi de vardı kadının; çağımızda, kimi

zaman da eski kuşakta görülen, hani şu etine buduna dolgun, akıllı fikirli kızlardan bu küçük hanım, nasıl olmuştu da bu çelimsiz, ciğeri peş para etmez, kuş beyinliye –bizim oralarda kuş beyinli derlerdi ona– varmıştı, akıl almaz; neyse, ben o konuya değinecek değilim. Daha önceki 'romantik' kuşaktan bir küçük hanım tanımıştım; garip bir tutkuyla bağlanmıştı adamın birine, bir kaç yıl da sürmüştü aralarındaki bağ; aslında her an evlenebilirdi kendisiyle; ama, ne yapmış yapmış, ikide bir engel çıkarmıştı adama; derken, akıl bu ya, hani şu Shakespeare'in Ophelia misali, fırtınalı bir gecede, uçurum sayılabilecek yüksekçe bir tepeden aşağı, gürül gürül akan derin bir akarsuya bırakıvermişti kendini. Pek hoşlandığı, sık sık uğradığı bu sarp, dik yamaçlı yer, o kadar güzel bir yer olmayıp, sıradan çıplak bir tepe olsaydı, intihar pek muhtemelen yer almamış olurdu. Bu bir gerçek, son bir iki kuşak boyunca benzer olaylar olmamış değildi. Adelaida İvanovna Miyusov'un bu işe girişmesi, kuşkusuz, başkalarının fikirleri sonucuydu; düşünce özgürlüğü kısıtlamasının sonucu. Amacı, kadın bağımsızlığını kanıtlamak, sınıf ayırımını ortadan kaldırmak, aile baskısından kurtulmak olmuş olabilir. Kolay etkilenen hayal gücü, Fiyodor Pavloviç'i, bütün asalaklığına rağmen, ilerleme çağının o gözü pek, o alay konusu ruhlarından biri gibi görmüş olabilir, oysa serkeş, soytarının tekiydi. Evliliklerinin çekici yanı, kaçırılmaya dayanmış olmasıydı; bu olay Adelaida İvanovna'nın hayalini enikonu büyülemişti. Fiyodor Pavloviç'in o anki durumu da böyle bir serüvene atılmaya alabildiğine elverişliydi; öyle veya böyle, bir yolunu bulup yükselmekti niyeti. İyi bir aileye kapağı atıp, çeyize konmaktan daha iyi ne olabilirdi ki. Karşılıklı aşk da söz mü, ne o onu seviyordu, ne de o ötekini; Adelaida İvanovna'nın güzelliği söz konusu bile değildi. Fiyodor Pavloviç'in yaşamında belki de bir ilkti bu dravranış, çünkü şehvet düşkünü olduğuna kuşku yoktu; kuyruk sallamaya görsün, kısa eteğin işi bitti demekti. Bu kadın belki de tek kadındı onda bir şey uyandırmayan.

Hemen, kaçırıldığı günün ertesi, Adelaida İvanovna, kocasına

karşı horgörüden başka bir duygu beslemediğini anladı. Evliliğin gerçek yüzü meydandaydı. Karşı taraf durumu doğal karşılayıp çeyizi kaçak geline verdiyse de, karı koca, hır gür içinde cehennem hayatını sürdürdüler. Söylenenlere bakılırsa, çiçeği burnunda gelin, Fiyodor Pavloviç'ten daha cömertçe, daha saygın bir davranış içine girmiş, ama beyfendimiz ne yapıp yapıp karısına verilen yirmi beş bin rublenin üstüne konmuş, kızcağıza tek bir rublesini dahi koklatmamıştı. Çeyizin bir bölümü küçük köy ile toprağı üzerine kurulmuş güzel çiftlik evini de üstüne geçirmek için bin bir dalavereye başvurmuştu. Kızcağız bıkıp usandığından, herifi defetmek, ısrarcı, utanmaz davranışından kurtulmak için, nerdeyse al hepsini de başına çal, demek üzereyken, Adelaida'nın ailesi duruma el atmış, adamın açgözlülüğüne set çekebilmişti. Karı koca arsındaki itiş kakışın sürüp gittiğine kuşku yoktu. Ancak, anlattıklarına bakılırsa, karısı değil, kocasıymış dayak yiyen; kadın güclü kuvvetli, durup dururken kafası atıveren, sabırsız biriymiş. Sonunda canına tak etmiş kadının, üç yaşındaki oğlu Mitya'yı kocasına bıraktığı gibi parasız pulsuz bir ilâhiyat öğrencisiyle sırra kadem basmış. Kadının gidişinin hemen ertesi, Fiyodor Pavloviç, evine harem kurmakta gecikmemiş; içki işret dolu bir yaşam sürmeye başlamış. Zaman zaman arabasına binip köy köy dolaşıyor, göz yaşları içinde karısının kendisini aldattığından dem vurarak dert yanıyormuş ona buna. Bayılıyormuş o gülünç zavallı koca rolünü oynamaya, dertlerini süsleye püsleye saçıp dökmeye.

"Fiyodor Pavloviç, çektiklerine aldırmadan keyfinin yerinde olduğuna bakılırsa, herkes seni terfi etmiş falan sanacak," diye alay ediyorlarmış onunla. Soytarılık hoşuna gidiyor, gülünçlüğünü daha gülünç yapmak istermişcesine numara yaptığından habersizmiş gibi davranıyormuş. Olabilir, belki de gerçekten durumundan habersizdi, belli olmaz. Kaçak karısının izini bulmuştu sonunda. Zavallı kadın ilâhiyatçı dostuyla Petersburg'da ortaya çıkmış. Orada, iyice ipin ucunu kaçırmışmış, öyle diyorlar. Fiyodor Pavloviç sonuçta Petersburg'a gitmek üzere hazırlıklara

başlamış; aslına bakılacak olursa, amacının ne olduğu da belli değilmiş ya. Gidecekmiş de nitekim; ne var ki, yola çıkmadan biraz güç kuvvet elde etmek üzere şöyle bir kaç kadeh atıp kafamı bulayım diyerek içmeye başlamış, küfelik oluncaya kadar da içmiş. Tam o sırada, karısının ailesine haber gelmiş, kadıncağız Petersburg'da aniden ölmüş. Tavanarasında yaşamını yitirmiş; bir dedikoduya göre ölümü tifüstenmiş, bir diğerine göreyse açlıktan. Karısının ölümünü öğrendiğinde sarhoşmuş Fiyodor Pavloviç. Gene bir rivayete göre, sokağa koşmuş, sevinçten bağırmaya başlamış; ellerini, dua eder gibi göğe kaldırarak, "Ya Rabbim, kuluna sonunda sulh sükûn ihsan eyledin!" diye bağırmış. Kimine göre de, çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Herkeste uyandırmış olduğu o nefret bir anda acıma duygusuna dönüşmüş. Bununla birlikte, iki rivayet de gerçek olabilir; bir yandan kurtulduğuna sevinirken, öte yandan kurtarıcısına, kendisini kurtardığı için sevinç yaşları dökmüş olabilir. Genelde, insanlar, en kötüleri bile, sandığımızdan daha saf ve temiz kalpli olabilirler. Hangimiz öyle değiliz ki.

-II-

Karamazov
Büyük Oğlunu Başından Savıyor

Böyle bir adamdan nasıl baba çıkacağı besbelliydi; nasıl çocuk yetiştirebilirdi ki böyle bir insan? Nitekim kendisi de bunu doğrulamıştı. Adelaida İvanovna'dan olan çocuğunu unutmuş gitmişti; kötülüğünden değil, evliliğinde karşılaştığı sorunlarla da ilgisi yoktu bunun; sadece unutmuştu, o kadar.

Ağlayıp sızlanmaları herkesi bıktırmıştı; evi sefahat bataklığına dönüşmüştü; ailenin emektarı Grigori, üç yaşındaki Mitya'yı bağrına basmıştı. O olmasaydı, zavallı küçüğün üstünü başını dahi değiştirecek kimsesi olmayacaktı.

Ne var ki, başlangıçta, anne tarafının yakınları da çocuğu unutmuş gibiydi. Dedesi, ölmüştü; Mitya'nın anneannesi Moskova'ya taşınmıştı, üstelik ağır hastaydı da; kızlarıysa, bir bir evlenip gitmişlerdi; böylece, Mitya, hemen hemen bütün bir yıl yaşlı Grigori'nin eline baktı, uşağın küçük evinde kaldı. Hoş, hatırlasaydı bile (ki çocuğunu bütün bütün unutmuş olması düşünülemezdi) yaşadığı yerde bir değişiklik olmazdı; onun evine gelmesi demek, adamın sefih yaşamının sonu demekti. Bu arada Mitya'nın annesinin kuzenlerinden, Piyotr Aleksandroviç Miyusov, Paris'ten dönmüş bulunuyordu. Uzun yıllar dışarda kalmıştı ya, gene de gençti; Miyusovlar'a göre, Avrupa başkentlerini görmüş, Avrupa kültürünü almış, Aydınlıklar Çağı'nın fikirleriyle donanmış biriydi. Yaşamının sonuna doğru, kırklı, ellili yıllarda sık görülen liberallerdendi. Meslek yaşamı boyunca, Rusya'da olsun, Avrupa'da olsun, çağının aşırı liberalleriyle tanışmıştı. Proudhon'u, Bakunin'i şahsen tanımıştı. Ömrünün son yıllarında, o üç gün süren Şubat 1848 Paris Ayaklanmasını anlata anlata bitiremiyordu; 'Barikatlar çatışmasına nerdeyse ben de katıldım' der gibiydi. Gençliğinin en güzel anılarındandı bu. Eski kıstaslara göre, yaklaşık bin canlık bağımsız bir mülkü vardı. Küçük kentimizin sayfiyesindeki o şahane mülkü, bizim ünlü manastırımızın arazisiyle sınırdaştı. Piyotr Aleksandroviç döner dönmez sonu gelmez bir davaya girişmişti; şimdi pek anımsayamıyorum, ırmakta balık avlama hakkı konusunda mıydı, ormanda ağaç kesmeyle mi ilgiliydi, pek bilemeyeceğim. Politikada Kilisenin egemenliğini savunanlara karşı savaş açmayı kültürlü bir kimse olarak vatandaşlık görevi sayıyordu. Adelaida'yı unutabilir miydi hiç! Bir zamanlar gönlü kaymamış mıydı ona? Mitya'nın varlığından haberi olur olmaz, Fiyodor Pavloviç'ten duyduğu nefreti göz ardı ederek, ona karşı ilgisi uyanmıştı. Her şeye rağmen, onunla tanışmak isteğini açıkça belirtti; Mitya'nın eğitimini üstleneceğini söyledi. Daha sonraları, ne zaman Mitya'dan söz etse, adam her defasında hangi çocuktan söz edildiğini anlamakta güçlük çekmiş, evin bir köşesinde küçük bir çocuğu olduğunun

bilincine varması kolay olmamıştı. Söylenenler biraz abartılmış olabilir, ama işin içinde bir gerçek payı olduğu da kesin.

Fiyodor Pavloviç ömrü boyunca taklide bayılan bir adam olmuştur; durup dururken olmadık kılıklara girerdi; şimdiki gibi, kendisi aleyhine de olsa, alışkanlığından ödün vermezdi. Öte yandan, kendisine özgü bir şey değildi bu, Fiyodor Pavloviç'ten daha beceriklileri de vardı. Piyotr Aleksandroviç aklına koyduğunu yapan biriydi; çocuğun Fiyodor Pavloviç ile ortak velâyetini üstlendi. Çocuğa annesinden kalan küçük bir taşınmaz, bir ev ile biraz da toprak söz konusuydu. Sonuçta, Mitya söz konusu kuzenin bakımına emanet edildi; ne var ki, kuzenin ailesi yoktu, taşınmazlarının gelirlerini hale yola koyduktan sonra acele Paris'e dönmüş, oğlanı da Moskova'daki kuzenlerinden bir hanıma emanet etmişti.

Sonunda, Paris'te temelli yerleşip, o da çocuğu unuttu; özellikle de, üzerinde derin izler bırakan 'Şubat Ayaklanması'ndan sonra, Moskova'daki kuzen ölünce, Mitya, hanımın evli kızlarından birine emanet edildi. Yanılmıyorsam, daha sonra dört ikametgâh değiştirmek zorunda kalmış, ama bu konu üzerinde şimdilik uzun uzadıya duracak değilim. Fiyodor Pavloviç'in ilk gözağrısından daha sonra uzun uzun söz etmek fırsatım olacak; şimdi, hakkındaki en önemli şeylere sıra geldi; bunlar üzerinde durmadan hikâyeme devam edemem.

Mitya, yani Dimitri Fiyodoroviç, Fiyodor Pavloviç'in üç oğlundan biriydi; malı mülkü olduğu, reşit olduktan sonra da bağımsız bir yaşam sürebileceği kanısındaydı. Derbeder bir çocukluğu ve gençliği olmuştu. Liseyi bitiremedi; bir askerî okula girdi. Kafkaslar'da boy gösterdi; terfi etti, düelloya girişti, rütbesi indirildi, yeniden terfi etti; kısacası, uçarı kaçarı bir yaşam ve borç batağı. Reşit olmadan, Fiyodor Pavloviç ona para koklatmamıştı. Ancak, reşit olduğunda, malına mülküne sahip çıkmak için bizim tarafa geldiğinde görmüştü babasını. Uzun süre kalmamıştı. Bir an önce, pılını pırtısını toparlayıp gitmekti niyeti; babasından bir miktar nakit para koparmış; taşınmaz gelirinden

belli bir miktar para elde etmek için bir de sözleşme imzalamış; (bu arada unutulmaması gereken bir şey) gelirin ne miktar olduğu konusunda babası herhangi bir beyanda bulunmaktan kaçınmıştı. (Unutulmaması gereken bir başka şey de) Fiyodor Pavloviç'in, Mitya'nın, serveti konusunda kesin bir fikri olmadığının ilk kez farkına varmasıydı. Kendi niyetlerine denk düştüğünden, bu, Fiyodor Pavloviç'in pek hoşuna gitmişti. Farkındaydı: uçarı kaçarıydı, delifişekti, tutkuluydu, sabırsızdı, savurgandı; arasıra eline beş on kuruş geçti mi, har vurur harman savurur, parayı iç ederdi.

Fiyodor Pavloviç durumu kendine yontmasını bildi, ona gıdım gıdım para göndermeye devam etti. Sonuçta, dört yıl sonunda, oğlu, babasıyla hesaplaşmak üzere memlekete gelince, büyük hayal kırıklığına uğradı; para suyunu çekmişti; ortada hesap dökümü diye bir şey de yoktu; kesin olan bir şey, parasının tamamıyla tükenmiş olmasıydı; üstelik, babasına borçluydu da. O güne dek birbiri ardına imzaladığı bir takım sözleşmeler yüzünden hesabında kuruş kalmamış olduğunu fark etti. Çıldırmak üzereydi, işin içinde bir bit yeniği olması gerektiğini düşündü. Durum facia ile sonuçlanacaktı; bu, konuya girişin ilk öyküsü olacak; daha doğrusu durumun dış görünüşü. Ancak bu öyküyü anlatmaya geçmeden, Fiyodor Pavloviç'in öteki iki oğlundan – durup dururken nerden ortaya çıktıkları konusunda– biraz söz etmem gerek.

-III-
İkinci Evlilik ve İkinci Çocuklar

Dört yaşındaki oğlu Mitya'yı başından attıktan kısa bir süre sonra, Fiyodor Pavloviç, ikinci kez dünya evine girdi. İkinci evliliği dört yıl sürdü. İkinci karısı, çiçeği burnunda Sofya İvanovna'yı, bir yahudiyle birlikte ufak bir iş için gittiği komşu memleketlerin birinden almıştı. Fiyodor Pavloviç ayyaştı, sefihti, ama

sermayesini akıllıca yatırmasını, pek titizce olmasa da, işlerini iyi yönetmesini bilirdi. Sofya İvanovna, kendi halinde bir papaz yardımcısının kızıydı; küçük yaşta yetim kalmıştı. Hali vakti yerinde bir generalin dul karısının evinde büyümüştü; hayır sahibi bu kadın ona az eziyet de etmemişti. İşin aslını pek bilmiyorum, bütün bildiğim, uysal ve nazik bu yetim kızın, tavan arasında boynuna ip geçirmek üzereyken son anda yetişilip aşağı indirilmiş olduğuydu; anlattıklarına göre, ihtiyarın dırdırı canına tak etmişmiş; aslında kadın iyi yürekli biriymiş, ama işsizlik onu zorbalaştırmış.

Fiyodor Pavloviç ona evlenme teklifinde bulunmuş; sorup soruşturma sonunda teklif geri çevrilmiş. İlk evliliğinde de olduğu gibi, bu kez kaçalım demiş kıza. Vaktinde, onun hakkında bir şeyler bilmiş olsaydı, kızcağız onu kesinlikle geri çevirirdi kuşkusuz. Ne var ki, başka bir memleketteydi; hem, on altı yaşındaki bir kız ne anlardı ki bu işlerden; kendisine, sözüm ona iyilik yapan, dırdırcı bir kadından kaçıp ırmağa dalmayı yeğleyebilirdi; yapabileceği tek şey buydu. Neyse, bir hayır sahibinden bir başka hayır sahibine 'tedbil-i mekân' eylemişti. Ancak, Fiyodor Pavloviç, bu kez çeyiz yerine hava almıştı. Generalin hanımı deli olmuştu. Para yerine lânet yağdırmıştı ikisine de. Hoş, Pavloviç'in beklediği para değildi ya, neyse; kızın onu çeken yanı o garip güzelliğiydi; sefih, savurgan herifin o ana kadar beğendikleri hep anaç tipler olmuştu, oysa bu kez, masum görünümlü, çıtı pıtı biri vardı karşısında.

"Ah o masum bakışlı gözler yok mu ah, nasıl da ruhuma ustura çaldı!" der dururdu o iğrenç kıkırdamasıyla. Böyle bir sefih adamda bu, olsa olsa şehvetin ifadesi olabilirdi. Karısı, çeyizsiz geldiği için, sanki kusurluydu, üstelik ipten de kurtarmıştı onu; dolayısıyla, senli benli olmuşlardı. 'Kusurlu' olduğundan, onun ezikliğinden yararlanıyordu; onun saflığından, boynu büyük oluşundan faydalanarak, evliliğin temel kurallarını hiçe sayarak, evi âşüftelerle doldurarak karısının huzurunda seks âlemleri düzenliyordu.

İşlerin nerelere vardığının bir göstergesi olarak Grigori'den söz etmenin zamanı geldi şimdi; birinci hanımı Adelaida İvanovna'dan daima nefret etmiş olan, o bezgin, inatçı, budala uşak, şimdi yeni hanımdan yanaydı. Onu tutuyor, Fiyodor Pavloviç'e karşı, bir uşağa yakışmayacak davranışlarda bulunuyordu; hatta bir keresinde sefahat âleminin içine dalmış, bütün kadınları kapı dışarı etmişti.

Sonunda, çocukluğundan beri şiddet gören bu talihsiz kadın, köylü kadınlarda sık sık görülen 'cin çarpması' dedikleri sinir hastalığına tutulmuştu. Zaman zaman isteri krizleri geçiriyor, aklını yitirdiği bile oluyordu. Bununla birlikte, Fiyodor Pavloviç'e iki oğlan çocuğu vermişti: İvan ile Aleksey'i; birincisi evliliklerinin ilk yılında, ikincisi ise üç yıl sonra gelmişti dünyaya. Kadıncağız öldüğünde, Aleksey dört yaşındaydı; işin tuhaf yanı, çocuk anasını ömür boyu belli belirsiz anımsayabilecekti. Kadıncağız öldüğünde, ağabeyleri Mitya'nın başına gelenler, onların da başına gelecekti. Onlar da unutulmuş, babaları tarafından yüzüstü bırakılmışlardı. Onlara da Grigori bakmış, Grigori'nin küçük çiftlik evinde büyümüşlerdi, tâ ki annelerini yetiştiren o acuze tarafından keşfedilene kadar. Kocakarı ölmemişmiş meğer, aradan geçen sekiz yıl kendisine yapılan hakaret onu ayakta tutmuş. Bütün bu süre içinde Sofya'nın sürdüğü yaşam hakkında düzenli bir biçimde bilgi almış; hastalandığını duyup da yaşadığı iğrenç ortamı öğrenince, kadın, kâhyalarına, "Oh olsun. Tanrı, nankörlüğü böyle cezalandırır işte!" diye bağırmış.

Sofya İvanovna'nın ölümünden tam üç ay sonra paşanın hanımı çıkageldi; doğru Fiyodor Pavloviç'in evine gitti. Kala kala yarım saat kaldı, ama bu kısa süre içinde neler yapmadı ki. Akşam vaktiydi. Sekiz yıldır görmediği Fiyodor Pavloviç, onu sarhoş karşıladı. Dediklerine göre, kadın onu görür görmez, ağzını açmadan iki şey yapmış, önce suratına bir tokat aşketmiş, sonra da saçından yakalayıp iyicene sallamış onu. Sonra, tek söz etmeden, küçük eve, iki çocuğu görmeye gitmiş. Onları kir pas içinde görünce, Grigori de nasibini almış; çocuklar benimle geli-

yorlar, deyip, üstlerini başlarını değiştirmeden, onları arabasına götürmek üzere battaniyeye sarmış, Grigori sâdık bir köle gibi ağzını açmadan kadını arabasına geçirmiş, iki büklüm onu selamlayarak, yetimlere yaptığı iyilik için Tanrı'nın kendisini ödüllendireceğini söyleyince, içeri girmiş bulunan kadın, arabacı tam kırbacını şaklatmak üzereyken, arabadan başını sarkıtıp, "Haydi ordan budala!" diye bağırmış.

Fiyodor Pavloviç düşünmüş taşınmış, çocuklarının eğitiminin üstlenilmiş olmasını uygun bulmuş, sesini çıkarmamış. Ama kadından yediği tokatı ve paparayı her gittiği yerde anlatmış.

Gel zaman git zaman, yaşlı kadın çok geçmeden ölmüş, vasiyetinde her bir çocuğa biner ruble miras bırakmış; vasiyetnamesinde de açıkça belirtmiş, bıraktığı para yalnızca eğitimleri için harcanacakmış; öyle hesaplanacakmış ki para, çocuklar yirmi bir yaşına gelinceye kadar yetecekmiş; bıraktığı, yeter de artarmış bile; "Sokağa atacak parası varsa başkasının, artık kendi bilir," diyormuş. Vasiyetnameyi ben okumuş değilim, işittiğime göre, acayip bir üslûpla dile getirilmiş olan bir şey varmış. Esas mirasçı, kent-soylularının başkanı Yefim Petroviç Polenov, namuslu biri çıkmış. Çocuklarının eğitimi için Fiyodor Pavloviç'ten para alamayacağını hemen anlamış olan Yefim Petroviç, (Fiyodor Pavloviç hiç bir zaman geri çevirmezdi kendisine yapılan önerileri, sadece sürüncemede bırakırdı; kimi zaman duygu dolu lâflar ettiği de olurdu) yetimlerin sorumluluğunu hemen üstlenmişti.

Aleksey'i çok seviyordu; uzun süre, yanlarında, aileden biri gibi kalacaktı. Okuyucunun bunu şimdiden iyi bilmesinde yarar var. Çocuklar, eğitimlerini de, yaşamlarını da, o az rastlanan, yüce gönüllü, insan sever Yefim Petroviç'e borçluydular. Adamcağız paşanın hanımın çocukların eğitimi için bıraktığı iki bin rubleye dokunmamıştı; reşit olduklarında, para, faiziyle iki katına çıkacaktı. Adamcağız eğitimlerini kendi cebinden karşılamıştı; her biri için bırakılan biner rubleden daha çok para harcamış olduğu da kesin. Çocukların küçükkenki ve gençkenki yaşamları üzerinde durmayacağım; sadece bir kaç önemli olaya değinece-

ğim. Ağabey İvan, çekingen falan değildi, sadece, içe kapanık, somurtkan bir çocuktu. On yaşındayken kendi evlerinde oturmadıklarının, başkalarının yanında sığınmacı gibi yaşadıklarının bilincindeydi. Babalarından söz etmenin de utanılacak bir şey olduğunun farkındaydı. Bu oğlan, (dediklerine bakılırsa) tâ beşikteyken öğrenme heveslisiymiş. Nedenini bilmiyorum, daha on dördüne basmadan Yefim Petroviç ailesinden ayrılıp, Moskova'da bir liseye yatılı olarak kaydolmuş; deneyimli ünlü bir öğretmen olan öğretmeni de, Yefim Petroviç'in eski bir dostuymuş. İvan sonradan anlatıp duracaktı herkese her şeyini Yefim Petroviç'e borçlu olduğunu. Oğlanın parlak zekâsının ancak dâhi bir öğretmen tarafından eğitilebileceğine gönülden inanmıştı Yefim Petroviç. Ne var ki, delikanlının liseyi bitirip üniversiteye girdiğini görmek, ne Yefim Petroviç'e, ne de öğretmenine nasip olacaktı. Yefim Petroviç, binden iki bine çıkmış bulunan kocakarının mirasının nasıl ödeneceği konusunda herhangi bir yasal işlem yapmamış olduğundan, Rusya'daki kaçınılmaz bürokratik formaliteler yüzünden, delikanlı üniversiteye girişinin ilk iki yılında bayağı güçlük çekmiş, bir yandan okuyup bir yandan da çalışmak zorunda kalmıştı. Bu arada, ya gururundan, ya babasına karşı duyduğu hınçtan, ya da herhangi bir yardım beklemenin boşa olacağından, ona yanaşmaya yeltenmemişti bile. Her neyse, genç adam umutsuzluğa kapılmak şöyle dursun, iş bile bulmuştu; ilkin, saati yirmi kopekten ders vermeye başlamış, "Görgü-Tanığı" imzasıyla gazetelere günlük olaylar konusunda kısa yazılar yazmaya başlamıştı. Olayları anlatış şeklinin ilginç ve zihni uyarıcı olması sayesinde başarı elde etmişti. Müsveddeleri temize çekebilmek, Fransızcadan çeviriler yapabilmek için gazetelerin kapısını aşındıran, erkek, kız, parasız pulsuz nice zavallı öğrenciden üstün olduğunun bir kanıtıydı gencin pratik zekâsı. Yazı işleri yöneticileriyle olan ilişkisini kesmedi İvan Fiyodoroviç; üniversitenin son yıllarında türlü konularda akıllı eleştiriler yazması sayesinde edebiyat çevrelerinde tanındı.

Üniversiteyi yeni bitirmişti ki, daha büyük bir okuyucu kitle-

sinin dikkatini çekmeyi becerdi. Nedeni oldukça garip bir olaydı. Üniversite'den ayrılmış, eline geçen iki bin ruble ile tam Avrupa'ya yola çıkacakken, yüksek tirajlı gazetelerin birinde garip bir yazısı çıktı; konuyla ilgisi olmayanların bile dikkatini çekmişti o yazı; uzmanlık alanı doğa bilimleriydi, yazdığınınsa doğa bilimleriyle hiç ilgisi yoktu. Kilise mahkemeleriydi işlediği konu. Bu konuda ileri sürülen görüşleri anlattıktan sonra, kendi görüşünü açıklıyordu. Makalenin ilginç yanı, havası ve vardığı beklenmedik sonuçtu. Kilise yandaşlarının çoğu onun kuşku götürmeyecek biçimde kendilerinden yana olduğuna inanmışlardı. Ne var ki, laikler şöyle dursun, tanrıtanımazlar bile alkış tutmuşlardı ona. Daha bir akıllı geçinenlerse, yazının küstahça yazılmış düpedüz bir hiciv olduğunu ilan ettiler. Bundan söz etmemin nedeni, bu yazının bizim manastıra ulaşmış olması; manastırdakiler kilise mahkemeleriyle özellikle ilgili olduklarından, yazı onları da şaşkına çevirmişti. Yazarın hemşehri olduğunu, "Şu bizim Fiyodor Pavloviç"in oğlu" olduğunu öğrenince, ilgileri daha da artmıştı. Tam o sıralarda yazarın kendi de çıkmıştı ortaya.

Sırası mıydı şimdi bunun doğrusu, demiştim kaygı içinde. Kestiremeyeceğim bir çok şeye gebeydi bu ziyaret. Böylesine okumuş, gururlu, görünüşe bakılırsa da tedbirli bir gencin, adı çıkmış bir eve, ömrü boyunca yüzünü görmek istemeyen, kendisini tamamıyla aklından çıkarmış, oğulları İvan ile Aleksey'nin de bir gün gelip kendisinden para isteyebileceği korkusunun yakasını bir türlü bırakmadığı, koşul ne olursa olsun, para vermeye yanaşmayacak bir babaya yapılan bu ziyaret garipti. Aklın almayacağı bir şey, iki aydır babayla birlikte yaşamaktaydı, üstelik aralarından su sızmıyordu. Bu durum başkalarını hayret içinde bıraktığı gibi beni de şaşırtmıştı. Daha önce de kendisinden söz etmiştik; Fiyodor Pavloviç'in ilk karısının kuzeni, bir ara malını mülkünü denetlemek üzere temelli oturduğu Paris'den gelmişti. Hepimizden daha çok şaşırmıştı genç ile tanıştığında; kendisiyle zaman zaman fikir düzeyinde anlaşmazlıkları olmuştu, hatta gencin ilim ve irfanı karşısında aşağılık duygusu bile duymuştu.

"Gururlu biri," demişti onun için, "hiç bir zaman parasız pulsuz kalmaz, başkalarının eline bakmaz; şimdi bile Avrupa'ya gidecek yeterli parası var. Acaba niye geldi buraya? Para almak için gelmeyeceği besbelli, babasının da ona para koklatmayacağı da gün gibi açık. İçkiyle işretle yakından uzaktan ilgisi yok, yok da, babası ne anlıyor ondan peki? Aralarından su sızmıyor!"

Ama gerçek buydu; babasının üzerinde büyük etkisi olduğu görülüyordu gencin; daha edepli bir yaşam sürmeye başlamıştı, oğlu ne derse, sözünü diliyordu, hırçınlığı tuttuğu anlarda bile kendine çeki düzen vermesini becerebiliyordu.

Sonradan öğrendiğimize göre, gelmesinin bir nedeni de ağabeyi Dimitri'nin hatırı içinmiş; bu ziyaret onları ilk kez birbirleriyle yüz yüze getirecekmiş. Bununla birlikte, Moskova'dan ayrılmadan daha çok Dimitri'yi ilgilendiren bir konu hakkında yazışmışlarmış. İşin ne olduğunu okuyucu zamanı gelince öğrenecek. Bu özel durumu öğrendikten sonra dahi, İvan Fiyodoroviç'i gizemli biri gibi görmüşümdür, babasına ziyaretinin hikmetini de anlayamamışımdır.

O sıralardaki izlenimime göre, bana öyle geliyordu ki İvan, sanki babasıyla Dimitri arasını bulmaya çalışıyordu; Dimitri babasıyla kanlı bıçaklıydı; dahası, babasını mahkemeye vermeye hazırlanıyordu.

Görüldüğü gibi, aile ilk kez bir araya geliyordu, aile bireylerinin kimi de birbirlerini ilk kez görüyordu. Küçük kardeş Aleksey bir yıldan beri aramızdaydı; üç kardeşten ilk gelen de o olmuştu. Bu giriş bölümünde anlatılması en zor olan, Aleksey. Gene de hakkında bölük pörçük bir şeyler söylemem gerek; en ilginç de okuyucun karşısına keşiş adayı olarak papaz cüppesiyle çıkacak olması. Bir yıl oluyordu manastırımıza kapanalı, ömrü boyunca da orada kalacağa benziyordu.